

Det juridiske fakultet

v/studiedekan Halvard H. Fredriksen

Bergen 16. januar 2018

Reform av masterstudiet i rettsvitenskap – høringsuttalelse fra de emneansvarlige i Rettergang

Vi viser til e-post fra studiedekan Halvard H. Fredriksen den 8. desember 2017, og til diskusjonsnotat av samme dato. Som emneansvarlige i JUS 242 Rettergang er vi blitt oppfordret til å komme med innspill til de tanker og de forslag som er skissert i diskusjonsnotatet. Vi vil først og fremst kommentere forslagene så langt de angår rettergangsfaget.

Vi oppfatter notatet slik at det er to sentrale overordnede tanker bak reformforslagene: 1) Antallet eksamener bør reduseres, ikke minst av kostnadmessige grunner, og 2) fag/emner som har en nær indre sammenheng bør i størst mulig grad knyttes sammen når det gjelder plassering i studieløpet, både av hensyn til læringsutbyttet og for å gjøre det enklere å avholde færre (og større) eksamener.

De emneansvarlige i faget Rettergang støtter fullt ut disse overordnede tankene. Nedenfor vil vi vurdere faget Rettergang opp mot disse overordnede tanker, og opp mot både de tre skisserte alternativene og enkelte andre mulige alternativer.

Diskusjonsnotatet skisserer tre alternativer. I alternativ 1 og alternativ 2 er sivilprosess foreslått som et eget emne med 10 studiepoeng på andre semester 3. studieår, mens straffeprosessen er plassert sammen med strafferetten på første semester 4. studieår, med 28 studiepoeng. Også i alternativ 3 er strafferett og straffeprosess ett fag med 28 studiepoeng plassert på første semester 4. studieår, mens sivilprosess ikke er plassert et bestemt sted.

Når det gjelder *plasseringen av emnene på henholdsvis 3. og 4. studieår*, så har vi ingen innvendinger mot dette i seg selv. Prosessrettslige emner bør legges relativt sent på studiet fordi studentene bør ha en del kjennskap til materiell rett før de studerer prosessrett. Straffeprosessen kan vanskelig komme før strafferetten, og for å forstå sivilprosess bør man helst ha vært gjennom en del sivilrettslige emner, ikke minst kontraktsrett, pengekravsrett, tingrett, og forvaltningsrett. Det er derfor fullt forsvarlig å legge prosessretten på 3. studieår.

Når det gjelder *omfanget av rettergangsemnene*, så vil 10 studiepoeng sivilprosess tilsvare det omfanget emnet har i dag. Hvorvidt straffeprosessen forslås redusert, og i så fall hvor mye, er derimot noe uklart ut fra de skisserte forslagene. Tre faktorer har her interesse:

- (1) Strukturen i faget Rettergang er i dag slik at studentene har sivilprosess før straffeprosess. Av den grunn må målet om en overordnet prosessuell forståelse hos studentene først og fremst realiseres gjennom undervisningen i straffeprosess: i straffeprosessen må allmenne prosessuelle problemstillinger, målsettinger, hensyn og regler løftes frem, og sammenholdes

med sivilprosessen. De foreslåtte alternativene endrer ikke på dette siden sivilprosessen foreslås plassert før straffeprosessen.

- (2) I dag har faget Strafferett 20 studiepoeng, mens omfanget av emnet straffeprosess i faget Rettergang tilsvarer 10 studiepoeng. Forslagene legger opp til at det nye faget strafferett og straffeprosess skal ha 28 studiepoeng (mot dagens 30). Reduksjonen er til å leve med isolert sett, forutsatt at reduksjonen fordeles fornuftig mellom den materielle og prosessuelle delen av faget. Reduksjonen blir derimot vesentlig mer betenkelig hvis nye krav eller temaer skal tilføres. Vi har her merket oss innspillet fra de emneansvarlige i faget Strafferett, som kan tolkes dit hen at de mener at praktiske ferdigheter skal bli et nytt tema straffeprosess. Vi har også merket oss forslagene til omlegging av faget Rettsstat og menneskerettigheter, som vi særskilt vil omtale som en del av punkt (3).
- (3) Slik vi forstår forslagene når det gjelder faget Rettsstat og menneskerettigheter, legges det opp til at mye av detaljene knyttet til rettergangsgarantiene i Grunnloven og menneskerettskonvensjonene tas ut av faget. Tanken bak dette er god. Det er vanskelig for studentene å få innsikt i disse detaljene siden de ennå ikke har hatt sivilprosess og straffeprosess. Forslagene er derimot uklare med hensyn til om, og eventuelt i hvilken grad, detaljene om menneskerettslige rettergangsgarantier skal tas inn i prosessfagene. Dagens perspektiv i prosessfagene er norsk prosessrett, herunder menneskerettslige krav så langt disse har betydning hva norsk prosessrett går ut på. Målet er der derimot ikke å gi studentene en helhetlig og solid oversikt over de krav folkeretten og Grunnloven mer allment stiller til prosessretten. Hvis mye av det som skal tas ut av faget Rettsstat og menneskerettigheter tenkes overført til prosessfagene, vil dette medføre en ikke ubetydelig reduksjon i studentenes innsikt i norsk prosessrett, ikke minst når det gjelder straffeprosess.

Vi er skeptiske til den samlede effekten hvis en ikke ubetydelig del av faget Rettsstat og menneskerettigheter skal overføres til prosessretten. Substansielt sett er vi enig i at det er mer hensiktsmessig å behandle kravet om rettferdig rettergang i prosessretten enn i emnet rettsstat og menneskerettigheter, og vi vil legge til at det meste av EMK artikkel 6 og grunnloven § 95 bør behandles i straffeprosessen ettersom det har større praktisk betydning der enn i sivilprosessen. Men vi mener at det da bør følge med friske studiepoeng for å kompensere for dette, og vi mener i hvert fall at en slik endring er vanskelig å gjøre samtidig som man reduserer omfanget av straffeprosessen.

Når det gjelder *splittingen av rettergangsemnet i to separate deler*, er der både fordeler og ulemper. Den klareste fordel er at studentene kan få økt forståelse av hele strafferettspleien hvis strafferett og straffeprosess slås sammen til ett fag. Hvorvidt ytterligere fordeler kan oppnås avhenger i en viss utstrekning av om emnet sivilprosess skal ha en felles eksamen med ett eller flere materielle sivilrettslige fag, eller det skal avholdes en egen eksamen i sivilprosess.

I den førstnevnte situasjon er det mulig å gi studentene en økt forståelse av sammenhengene mellom materielle og prosessuelle regler i den sivile rettspleie. I hvilken grad dette kan bli realisert, avhenger av hvor sivilprosessen plasseres og særlig hvilket materielt emne det plasseres sammen med. I alternativ 1 har sivilprosessen blitt plassert sammen med arv- og familieretten, og vi er ikke helt overbevist om at dette er det rettsområdet som legger best til rette for å dyrke samspillet

mellom materiell og prosessuell rett. I alternativ 2 er sivilprosessen satt på samme semester som valgemenene, noe som gjør det vanskelig å dyrke et samspill med den materielle retten.

Den sistnevnte situasjon (et separat emne i sivilprosess) kan medføre at man må ha en egen eksamen i sivilprosess. Det vil medføre økte utgifter til gjennomføring av eksamen og ikke minst en økt belastning knyttet til skriving av eksamensoppgaver.

Det er langt fra gitt at økt forståelse av hhv. strafferettspleien og den sivile rettspleie bør prioriteres på bekostning av forståelsen av prosessrett. Hvis faget Rettergang splittes opp ved at en skiller sivilprosess og straffeprosess og plasserer emnene tidsmessig noe adskilt i studieløpet, blir det vesentlig mer krevende å gi studentene en grunnleggende forståelse av prosessrett. Prosessretten har en overbygning der de grunnleggende målsettinger og hensyn langt på vei er de samme, og der avveiningen av ulike målsettinger og hensyn opp mot hverandre har et nært slektskap. Mange av de sentrale rettsreglene er også like i straffeprosessen og sivilprosessen. Videre er det ikke alltid slik at det mest sentrale skillet når det gjelder målsettinger, hensyn og regler går mellom sivilprosessen og straffeprosessen. Straffeprosessen og indispositive saker har i mange situasjoner større slektskap enn indispositive og dispositive sivile saker. I denne sammenheng er det viktig å ha for øye at hovedfokuset i faget Rettergang er på domstolprosessen, noe en kommende reform ikke tar sikte på å endre.

Samlet sett kan det argumenteres med at de tre alternative forslagene, når det gjelder faget Rettergang, går i motsatt retning av en viktig hovedtanke bak reformen: at fag/emner som har nær indre sammenheng bør i størst mulig grad knyttes sammen når det gjelder plassering i studieløpet.

Vi vil driste oss til å legge frem et alternativt forslag til plassering og utforming av rettergangsemnene. Vårt forslag er at både straffeprosessen og sivilprosessen fortsatt plasseres på 4. studieår, men at man bytter om på rekkefølgen mellom dem slik at straffeprosessen undervises sammen med strafferetten om høsten og sivilprosessen undervises sammen med formueretten om våren. Med dette forslaget vil man kunne få frem sammenhengene mellom prosessrett og materiell rett innenfor strafferettspleien, og man vil kunne få frem en slik sammenheng også på sivilrettens område mellom sivilprosessen og formueretten. Med dette forslaget vil man også lettere kunne få frem sammenhengene mellom straffeprosessen og sivilprosessen ettersom disse emnene vil undervises tett på hverandre. I overskuelig fremtid er det også påregnelig at sammenhengene mellom de to prosessformene blir tettere fordi Straffeprosesslovutvalget (NOU 2016: 24) har avgitt et forslag til ny straffeprosesslov som på flere punkter har hentet inspirasjon fra reglene i tvisteloven.

Med dette forslaget vil man også få et studieår som kan åpne for flere muligheter når det gjelder antallet eksamener og prøvingsformer. Man kan tenkes seg at man har bare én eksamen for hele 4. studieår der studentene prøves i strafferett, straffeprosess, sivilprosess og formuerett. Eller man kan ha en ordning der studentene prøves i strafferett og straffeprosess like før jul eller like etter nyttår, og i sivilprosess og formuerett til sommeren.

Når det gjelder omfanget av emnene, så kan man ta utgangspunkt i dagens studieordning der strafferett/straffeprosess skal ha 30 studiepoeng og at sivilprosess/formuerett skal ha 30 studiepoeng. Eller man kan ta utgangspunkt i alternativ 1 i diskusjonsnotatet der strafferett/straffeprosess har 28 studiepoeng og at sivilprosessen/formueretten tar over de 12 studiepoengene som var tiltenkt metodefaget. De to friske studiepoengene kan da anvendes for å ta

opp mer av reglene om tvangsfullbyrdelse og om prosessuell konkurs og annen gjeldsforfølgning. Sett fra prosessrettens perspektiv vil dette være fordelaktig fordi man da i større grad får frem rettssakenes virkninger og det vil gi en synergieffekt med formueretten blant annet fordi disse virkningene ofte i første omgang er en panterett (utleggspant), og fordi tvangsfullbyrdelse med grunnlag i en panterett (avtalepant, utleggspant eller legalpant) er praktisk viktig. Samtidig er det ikke gitt at nye emner bør tilføres sivilprosessen selv om 2 studiepoeng tilføres. Med vårt nevnte forslag vil sivilprosessen få et økt ansvar for å sikre en god samlet prosessforståelse hos studentene, noe det bør tas høyde for.

Ørnulf Øyen

Magne Strandberg